

1. Lingua e comunicación

Comunicación: proceso polo que se transmite comunicación dunha entidade a outra.

Interacción mediada por signos entre, como mínimo, dous axentes que comparten o mesmo sistema de signos e as normas sobre o seu uso.

Signo: Sinal perceptíbel polos sentidos (**significante**) que evoca unha imaxe ou idea que non é perceptíbel por estes (**significado**). Esta imaxe ou idea remite para obxectos, persoas, procesos, accións ou experiencias do mundo físico (**referente**).

Os signos (ou os sistemas que conforman) adoitan clasificarse segundo o sentido polo que é percibido o significante: visuais (acenos, bandeiras...), táctiles (braille, caricias...), sonoras (asubíos, timbres...), olfactivas (queimado, acedo...)

Tipos de signos: **Indicios**, índices ou síntomas: Signos que representan unha idea ou obxecto cos que manteñen unha relación de causa-consecuencia

Iconas: Signos que representan unha idea ou obxecto cos que manteñen unha relación de semellanza.

Símbolos: Signos que por unha convención representan un concepto determinado.

Sen comunicación non é posíbel a existencia de estruturas sociais. No mundo animal existen este tipo de estruturas grazas á comunicación. Os animais poden comunicarse por medio de sistemas de signos moi variados, porén na **comunicación animal**:

- A creatividade e a cantidade de mensaxes que poden producir son limitadas,
- e altamente condicionadas polo contexto no que se poidan producir.
- Non son sistemas articulados de signos,
- e as unidades non son segmentábeis en unidades inferiores, nin combinábeis en estruturas complexas superiores.

A **comunicación humana** tamén se leva a cabo por medio de multitude de sistemas de signos diferentes máis ou menos sistematizados entre os que destacan:

Verbal ou lingüístico: sistema complexo de signos, cuxo significante se constrúe pola combinación de sons articulados por medio do aparello fonador.

Os significantes deste sistema podense representar á súa vez por sistemas substitutivos como a escrita, o sistema Braille ou o código Morse, entre outros.

Non verbais:

Paralinguaxe: usan, como a comunicación lingüística, o aparello fonador: volume (berrar, bisbar...), entoación (afirmativa, interrogativa...), ritmo (rápido, lento...), pausas e silencios, sons (risa, choro, tos...)

Comunicación non lingüística: xestual (cara, brazos e mans), corporal (distancia, posición, aparencia...) e visual (mirada).

Na comunicación humana é moi importante tanto a **dimensión social**:

- posibilita a transmisión de información
- influír no comportamento dos outros
- é un elemento fundamental da identidade grupal

como a **dimensión psicolóxica**:

- posibilita a expresión da subxectividade (ideas, sentimentos, sensacións, impresións...)
- vehicula a socialización e a actividade intelectual

Elementos que interveñen no intercambio comunicativo:

Emisor: quen pronuncia ou escribe un enunciado cunha intención determinada. O emisor pode ser autor do enunciado, referir as palabras de outro ou falar en representación doutra persoa. Pode referirse a unha soa persoa ou a toda unha audiencia.

Receptor: quen entende o enunciado e reconece a intención do emisor. O receptor pode ser o destinatario que escolleu o emisor ou poden ser receptores non seleccionados.

Mensaxe: enunciado, secuencia de palabras que pronuncia ou escribe o emisor (expresión ou significante) e a información e intención que tenta transmitir ao receptor (contido ou significado).

Código: é o conxunto de signos e as regras para combinalos.

Canle: soporte físico que permite que o enunciado chegue ao(s) receptor(es). A canle determina dous grandes tipos de comunicación, a de transmisión oral e a de transmisión escrita.

Referente: é a realidade extralingüística á que se refire a mensaxe.

Contexto: circunstancias concretas en que se produce o intercambio comunicativo e que o determinan.

Contexto situacional: circunstancias extralingüísticas en que se produce o intercambio: espazo e tempo, relación entre os interlocutores (poder e familiaridade), tema, intencións.

Contexto verbal: elementos lingüísticos que anteceden e preceden o enunciado e determinan o sentido da mesma.

Contexto psicosocial e cultural: refire o coñecemento do mundo, tanto individual como social e cultural, que o emisor emprega para atribuír un significado determinado ao seu enunciado e que o receptor debe compartir para poder interpretar correctamente a mensaxe.

Funciones da linguaxe:

- **Representativa** ou referencial: centrada no referente da mensaxe que transmite ideas ou conceptos. Son textos obxectivos (oracións predominantemente enunciativas, verbos en indicativo e normalmente en 3ª persoa). Tipos de texto: expositivos, noticias, textos científicos, académicos, instrucións, etc.
- **Expresiva:** centrada no emisor que transmite as súas emocións, desexos ou opinións. Textos con marcas de subxectividade (modalizadores, verbos en subxuntivo, predominio da 1ª persoa). Tipos de texto: conversas espontáneas, artigos, textos líricos, argumentativos, etc.
- **Apelativa** ou conativa: centrada no receptor, trata de captar a súa atención ou influír no seu comportamento. Enunciados nos que o emisor pregunta, pide, ordena... textos argumentativos que buscan convencer, publicidade, propaganda, etc.
- **Fática:** ten como finalidade comprobar que a canle funciona, que a recepción da mensaxe é correcta e impide a comunicación. Tamén os saúdos e as despedidas, destinadas a “abrir” e “pechar” a canle se consideran enunciados fáticos.
- **Poética:** centrada na forma da mensaxe: recursos estilísticos, rima, métrica. Textos literarios, frases publicitarias e slogans, etc.
- **Metalingüística:** centrada no código. O referente da información é o propio código. Propio de dicionarios, gramáticas, manuais de lingua, etc.

A lingua como sistema:

A lingua é a manifestación concreta da linguaxe verbal de cada comunidade humana. Cada lingua é un sistema de signos organizados que se combinan para dar lugar a un número ilimitado de mensaxes. Este **sistema** é unha concepción abstracta, o que nos percibimos son as realizacións dese sistema en cada intercambio comunicativo (actos de fala).

A **fala** é a realización individual do sistema. É o uso que fai da lingua cada falante determinado.

A **norma** é o conxunto de realizacións do sistema que a sociedade que o usa acepta como correctas e intelixíbeis. A norma é colectiva e restrinxe as posibilidades do sistema.

A dupla articulación da linguaxe:

O signo lingüístico está composto por unidades máis pequenas que se combinan entre si en dous niveis:

- Primeira articulación: (con significado) os signos pódense descompoñer en unidades mínimas dotadas de significado (monemas).
- Segunda articulación: (sen significado, só significante) unidade mínima na que se pode descompoñer un signo e que non está dotado de significado, mais que combinados poden formar infinidade de monemas (fonemas).

Non todos os sistemas comunicativos están organizados nunha dupla articulación de significantes e significados (por exemplo, as escritas ideográficas como a chinesa ou os xeroglíficos).

Niveis da lingua:

Os signos que integran unha lingua combínanse en relacións sistemáticas (e normativas) que se organizan e diferentes niveis.

Nivel	Obxecto de estudo	Unidades	Disciplinas
Fónico	Estrutura do sistema fonolóxico	Sons e fonemas	Fonética e fonoloxía
Morfolóxico	Descrición da forma das palabras	Morfemas e palabras	Morfoloxía
Sintáctico	Relación entre palabras e unidades superiores para formar unidades complexas	Sintagma (ou frase) e oración	Sintaxe
Léxico-semántico	Relacións entre os significados	Lexema e Sema	Lexicoloxía e semántica
Textual	Tipoloxía textual e características dos textos	Texto	Lingüística do texto
Pragmático	Uso da lingua	Enunciado	Pragmática

A **lingüística** é a ciencia que se encarga de estudar os códigos específicos da linguaxe humana. Alén das disciplinas que recolle o cadro, existen outras moitas áreas de estudo da linguaxe:

- **Sociolingüística**: estuda o uso das linguas e a relación destas co medio social.
- **Psicolingüística**: ocúpase de estudar os procesos psicolóxicos que permiten adquirir, empregar e comprender a linguaxe.
- **Neurolingüística**: investiga o funcionamento das estruturas cerebrais responsábeis das produción e comprensión da linguaxe.
- **Lingüística antropolóxica**: estuda a visión da realidade que expresan os diferentes pobos a través das súas linguas.
- **Lingüística computacional**: conecta lingüística e informática tanto para facilitar o tratamento informatizado das linguas e o seu estudo, como para crear modelos lingüísticos artificiais.
- **Lingüística aplicada**: ocúpase dos procesos de ensino-aprendizaxe de linguas (tanto da lingua materna, L1 como de linguas estranxeiras L2 ou LE).

Variedades lingüísticas:

As linguas non son uniformes nin inalterábeis.

Variedades estruturais	Variedades diacrónicas ou históricas	Galego medieval, galego medio e galego contemporáneo
	Variedades diatópicas ou dialectais	Bloque oriental, central e occidental
Variedades de uso	Variedades diastráticas ou sociolectos	Nivel culto, coloquial e vulgar Linguas profesionais
	Variedades contextuais ou registros	Rexistro forma e rexistro informal

Variedade de lingua **estándar**: é a que se asume como común e correcta por toda a comunidade de falantes e por iso se converte nun modelo de lingua.

Rexistros:

A elección de rexistro depende da

- relación entre os falantes,
- o tema,
- a situación,
- a canle (oral ou escrita), e
- a intención comunicativa

Rexistro coloquial ou informal	Rexistro formal
Gran riqueza entoativa e pronuncia descoidada que provoca elisión dalgúns fonemas.	Pronuncia coidada e entoación repetitiva, máis monótona que a do rexistro coloquial.
Palabras de significado xeral e clichés. Con frecuencia aparecen vulgarismos, dialectalismos e castelanismos.	Maior precisión e riqueza léxica.
Sintaxe simple con abundantes discordancias e frases inacabadas (anacolutos).	Sintaxe complexa con abundantes construcións subordinadas e amplo uso de conectores.
Numerosas referencias ao contexto a través dos deícticos, apelacións ao interlocutor e modalización subxectiva. Uso de presuposicións.	Non abundan os recursos comunicativos extralingüísticos. Relación co interlocutor máis parca e determinada polas normas de cortesía.

Comunicación escrita:

Os seres humanos desenvolveron a linguaxe hai uns 100.000 anos, porén o primeiro sistema de escritura naceu hai 5.300 anos en Sumeria. O primeiro alfabeto apareceu por volta do ano 1.700 antes da nosa era (deu orixe a alfabetos moi diferentes: hebreo, arameo, árabe, fenicio).

Hai linguas que non usan unha escrita fonética (correspondencia signo-son: alfabeto), senón que usan logogramas (correspondencia signo-concepto como o chinés ou a escrita xeroglífica) e silabarios (correspondencia signo-sílaba como o xaponés).

Grande diferenza no status social dunha lingua segundo teña ou non representación escrita.

Oral	Escrito
Comunicación espontánea. O falante pode rectificar, mais non borrar o xa dito. O ouvinte está obrigado a comprender o texto no momento da emisión e tal como se emite.	Comunicación elaborada. O falante pode corrixir e refacer o texto sen deixar rastros. O lector pode escoller como e onde quere ler o texto (en que orde, velocidade, etc.).
Comunicación efémera. Os sons son perceptíbeis soamente durante o tempo que permanecen no aire.	Comunicación duradeira. As letras grávanse nun soporte estábel e perduran. O escrito adquire valor social de testemuño e rexistro dos feitos.
Utiliza moito os códigos non verbais: fisionomía, vestidos, movementos, paralinguaxe (cualidades da voz e vocalizacións: risa, choro).	Utiliza pouco os códigos non verbais. En troca, apóiase na disposición do espazo na páxina, do texto, na textura do soporte, etc.
O contexto extralingüístico posúe un papel moi importante.	O contexto extralingüístico é pouco importante. O escritor crea o contexto a medida que escribe.
Hai interacción durante a emisión do texto.	Non hai interacción durante a composición.
Mentres fala, o falante ve a reacción do ouvinte (feedback) e pode modificar o seu discurso.	O escritor non pode coñecer a reacción do lector.